

КИЧИК БИЗНЕС СУБЪЕКТЛАРИНИ СОЛИҚҚА ТОРТИШ ТИЗИМИ

Жураев Хусан Атамуратович

Термиз иқтисодиёт ва сервис университети
Молия ва туризм кафедраси мудири и.ф.ф.д Phd

Солихова Хумора Хасан қизи

Термиз иқтисодиёт ва сервис университети 2- босқич
магистранти

Аннотация: Мақолада Кичик бизнес субъектларини солиққа тортишнинг назарий асослари, тадбиркорлик муҳити, инвестицион муҳит, кичик бизнесни солиққа тортиш йўллари масалаларига алоҳида тўхталиб ўтилган.

Калит сўзлар: Кичик бизнес, ўрта бизнес, солиқ, бож, микрофирма, имтиёзлар.

Аннотация: В статье рассматриваются теоретические основы налогообложения субъектов малого бизнеса, уделяется особое внимание вопросам предпринимательской среды, инвестиционного климата и путям налогообложения малого бизнеса.

Ключевые слова: малый бизнес, средний бизнес, налоги, пошлины, микрофирмы, льготы.

Annotation: The article examines the theoretical foundations of taxation for small business entities, with a particular focus on issues related to the entrepreneurial environment, investment climate, and methods of taxing small businesses.

Keywords: small business, medium business, taxation, duties, micro-enterprises, benefits.

Мамлакатимизда иқтисодий ислохотларни амалга оширишда давлат барча иқтисодий усуллар, яъни пул-кредит, солиқ, бож, тариф ва айрим соҳаларда баҳони шакллантириш каби қатор механизмлардан кенг фойдаланади. Албатта, ушбу ўринда солиқларнинг муҳим молиявий дастак сифатида иқтисодий жараёнларга таъсирини ўрганиш муҳим аҳамият касб этади. Шу нуқтаи назардан иқтисодиётни ривожлантириш ва тартибга солишда солиқ механизмнинг аҳамиятини тадқиқ қилиш долзарб масала ҳисобланади.

Кичик бизнесни давлат томонидан молиявий тартибга солишнинг самарали тизимини шакллантириш, кичик корхоналарнинг миллий молиявий-иқтисодий амалиётининг ўзига хос хусусиятларини ва ушбу соҳадаги мавжуд глобал тенденцияларни ҳисобга олган ҳолда, давлатга кичик бизнес фаолияти учун қулай шарт-шароитларни яратишга имкон беради, бу эса ўз навбатида кичик бизнес субъектларининг молиявий ҳолатини ва Ўзбекистон иқтисодиётининг рақобатбардошлиги ва динамикаси оширади. Хусусий мулк, тадбиркорлик, кичик ва ўрта бизнес манфаатларини ишончли ҳимоя қилиш бўйича бошланган тизимли ислохотларнинг давом эттирилиши 2022 йилда иқтисодиётнинг ушбу соҳасини жадал ривожлантиришга хизмат қилди. Давлат статистика қўмитаси маълумотларига кўра, “1 йил 2023 январ ҳолатига фаолият кўрсатаётган кичик корхона ва микрофирмаларнинг умумий сони 523 556 тани ташкил этди, шундан янги ташкил этилган — 90 177 тани ташкил этди. 2023 йил 1 январ ҳолатига вилоятлар бўйича энг кўп фаолият

кўрсатаётган кичик корхона ва микрофирмалар сони Тошкент шаҳрида 106 071 тани қайд этилди, бу умумий соннинг 20,3 фоизини ташкил этади”¹.

Соҳани қўллаб-қувватлаш тизимини янада такомиллаштириш ва тадбиркорлик муҳитини янада яхшилаш бўйича кўрилаётган чора-тадбирлар натижасида Ўзбекистон Республикаси Президенти томонидан қабул қилинган қарор ва фармонлар ҳамда ушбу соҳага қаратилаётган эътибор асосида 2018-2023 йилларда 424 минг 073 кичик корхона ва микрофирма ташкил этилди. Бу янги субъектлари энг кўп савдо соҳасида 156 069 (ёки 36.8%), хизмат кўрсатиш соҳаси – 99 198 (ёки 23.4%), саноат – 84 830 (ёки 20.0%), қишлоқ хўжалиги, ўрмон ва балиқчилик – 51 752 (ёки 12.2%), қурилиш — — 32,224 (ёки 7,6%) ташкил этилганлигини таъкидлаш лозим.

1.2-Расм. 2018 — 2023 йилларда иқтисодий фаолият турлари бўйича янги ташкил этилган кичик ва ўрта тадбиркорлик субъектлари ва микрофирмалар сони (минг та)².

2023 йилда кичик бизнеснинг ЯИМдаги улуши 51,8% ни ташкил этди ва 2021 йилга нисбатан 2,3 пунктга камайди. Ушбу пасайишнинг асосий сабаби йирик тадбиркорлик субъектларида кўшилган қиймат ҳажмининг ошиши бўлди. Нафақат кичик, балки ўрта бизнесни ривожлантиришга қаратилган қулай солиқ муҳитини яратиш ҳар қандай давлатнинг асосий вазифаларидан бири бўлиб, у тегишли солиқ сиёсатини қабул қилиш доирасида амалга оширилиши керак. Мамлакатимизда ҳам бу борада кўплаб самарали ишлар олиб борилмоқда. Биринчидан, бу кичик ва ўрта бизнес субъектларини солиққа тортишнинг муқобил усули сифатида махсус солиқ режимларини жорий этишдир. Ўзгарувчан иқтисодий вазиятни ҳисобга олган ҳолда, махсус солиқ режимларини такомиллаштиришга қаратилган кўплаб ўзгаришлар ва тузатишлар киритилди. Кичик ва ўрта бизнес умумий солиқ режимидан фойдаланиши ва қонун билан белгиланган муайян имтиёزلарни қўллаши мумкин. Товар айланмасига қараб солиқ тўловчиларнинг барча тоифалари учун 4% миқдорида ягона ставкага бирлаштирилган. 2023 йилдан бошлаб микробизнес учун айланмадан олинган солиқ ставкаси 4% жорий этилди. Кичик бизнесдан ўрта бизнесга ўтган корхоналар икки йил давомида атиги 50% даромад солиғини тўлайдилар. Ўзбекистонда микробизнес учун айланма солиқ жорий этилади. “Ўзбекистонда

¹ www.stat.uz. (Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Статистика агентлиги)

² <https://stat.uz/ru/press-tsentr/novosti-goskomstata/34155-o-zbekiston-respublikasida-kichik-tadbirkorlik-2022-yil-yanvar-dekabr-2>

микробизнес учун айланма солиқ жорий этилади. Ўзбекистон ҳукумати соҳа вакилларини 5 та йўналишда қўллаб-қувватлаш бўйича ташаббусларни илгари сурди. Биринчи йўналиш-корхоналарни қўллаб-қувватлаш, уларни тоифаларга ажратишда алоҳида ёндашувни аниқлаш. Шу билан бирга, корхоналар йиллик айланмаси бўйича таснифланади (амалда ходимлар сони бўйича эди) ва қуйидаги тоифаларга тегишли:

- йиллик айланмаси 1 млрд. сўмгача бўлган субъектлар — микрофирмалар;
- йиллик айланмаси 10 млрд. сўмгача бўлган кичик тадбиркорлик субъектлари;
- йиллик айланмаси 100 миллиард сўмгача бўлган ўрта тадбиркорлик субъектлари.

Шунга асосланиб, 1 йил 2023 январдан бошлаб микробизнес учун амалдаги айланма 4% дан 25% гача солиқ ставкалари ўрнига 4% ягона солиқ ставкаси жорий этилди. Шу билан бирга, чекка худудлар ва айрим тоифадаги тадбиркорлар учун жорий 1% ва 2% ставкалар сақланиб қолди.”³

Натижада, ўтказилган тадқиқотлар шуни кўрсатдики, баъзи кичик корхоналар учун солиқ режимини ўзгартириш самарали бўлади, чунки у компаниянинг молиявий кўрсаткичларини яхшилади, ўз айланма маблағларига инвестиция қилиниши мумкин бўлган қўшимча молиявий ресурсларни чиқаришга ёрдам беради ва гарчи улар ушбу соҳада сезиларли ўзгаришларга олиб келмаса ҳам, қисқа муддатли, аммо ўрта муддатли истикболда уларнинг молиявий ҳолатини мустаҳкамлашга ва унинг молиявий барқарорлигини оширишга ҳисса қўшишини кўришимиз мумкин.

ФЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎХАТИ

1. Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодекси. Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари тўплами, 2020 йил январь.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2023 йил 10 февралдаги “Тадбиркорлик субъектларини тоифаларга ажратиш мезонлари ҳамда солиқ сиёсати ва солиқ маъмуриятчилигини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-21-сонли фармони.
3. Отамуродов Н.Н. Кичик ва ўрта бизнес субъектларини солиққа тортиш масалалари. Иқтисодиёт фанлари доктори (DSc) илмий даражасини олиш учун тақдим этилган диссертация автореферати. -Т.: 2024

³ www.lex.uz. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони, 10.02.2023 йилдаги ПФ-21-сон қарори.